

Bestemme selv

om og når du vil ha barn

Et hefte om

reproduktive rettigheter
fra Kvinnefronten

Bestemme selv

om og når du vil ha barn

Innhold

Forord	3
Lykke eller ulykke	4
Seksualitet	7
Reproduksjon	10
Abort	15
Oppsummering	18
Litteratur	19
Kvinnefronten arbeider for	20

Utgitt med støtte fra Sosial og
Helsedepartementet.

Forfatter:
Bjørn Skotnes

Arbeidsgruppe:
Marte Nustad
Eli Aaby, jordmor
Anne Søyland
Ann Kristin Grødahl

Grafisk utforming:
Print House AS, 22 38 97 30

Takk til Klassekampen og
Kvinnejournalen for utlån av foto.

Et hefte om

reproduktive rettigheter fra Kvinnefronten

Forord

Reproduktive rettigheter har alltid vært en av Kvinnefrontens sentrale kampsaker. I Norge og internasjonalt har vi arbeidet for å fremme vårt hovedsyn; kvinner og jenters rett til selv bestemmelse over seksualitet og om og når vi vil ha barn.

Kampen for reproduktive rettigheter er lang historisk og omfattende tematisk og geografisk. Kvinners, og menns, situasjon er ulik og er blant annet avhengig av hvor vi bor, hvor mye penger vi har, hvilken religion eller kultur vi lever i. I den internasjonale kvinnebevegelsen dreier reproduktive rettigheter seg blant annet om sikre og trygge aborter, tilgang på prevensjon, kamp mot kjønnslemlesting, tilgang til gode helsetjenester, kvinners økonomiske situasjon og vold mot kvinner, spesielt seksualisert vold slik som prostitusjon og handel med kvinner.

Det dukker hele tiden opp nye spørsmål og utfordringer knyttet til reproduktive rettigheter. Samfunnsforhold og samlivsformer forandres. Lover endres og teknologi utvikles. Og disse endringene følges hele tiden av utspill om at nå har kvinners selvbestemmelse gått for langt; det er for "lettvin" hvis p-piller gis uten resept, utvikling av ultralyd må føre til endringer i abortloven, lesbiske kvinner kan ikke få adoptere partneres barn. Spennende og viktige diskusjoner som vi som en feministisk organisasjon vil være med på.

Vi tar ikke mål av oss til å dekke alle sider av reproduktive rettigheter i dette heftet. Vi gir noen innblikk. Målet er å

bidra til bevissthet, spesielt blant unge jenter, å skape debatt og gi styrke i de valg en gjør i hverdagen sin. Vi kunne ha diskutert andre temaer og ting i mer detalj. Vi kunne for eksempel ha sett mer på menn og reproduksjon. Det foregår spennende forskning og diskusjon om menns seksualitet og hvordan reproduksjon og maskulinitet henger sammen. Dette er et område hvor vi vil følge med fordi vi vil lære og for å bidra med vår kunnskap som er basert på 30 års arbeid for kvinnefrigjøring - mot patriarkatet.

Vi skal i dette heftet se litt på det å ville eller kunne få barn, om seksualitet og kjønnsroller og om abort. Abortspørsmålet er forøvrig behandlet mer utdypende og grundig i Kvinnefrontens hefte "Myten om det vanskelege valet" som ble gitt ut tidligere i år. Vi har også laget lysbildeserien "Gutter og jenter - sitter og venter" som handler om ungdom, kjønnsroller og seksualitet.

Vi håper at også du lar deg engasjere og ønsker lykke til med diskusjonen !

Ta kontakt med oss i Kvinnefronten hvis du vil ha mer informasjon eller materiell, bli med i diskusjonsgruppe eller komme med synspunkter på temaet.

Lykke eller ulykke?

Reproduksjon, det å få barn, blir ofte fremstilt som en naturgitt lykke eller en naturgitt tragedie som en bare må ta som det kommer. Ingen av delene er sanne. Den lykke eller ulykke som reproduksjon fører med seg har lite med biologi å gjøre, men med hvordan samfunnet møter det faktum at kvinner kan føde barn.

Reproduksjon er i mindre grad biologi, men helt sikkert det til enhver tid rådende kvinnesyn og de kår kvinner lever under. Reproduksjon og reproduktive rettigheter handler derfor ikke bare om kvinner som sådan, men også om menn og menns behov for å reprodusere seg og om maktforholdet mellom kvinner og menn i ulike deler av verden.

I 1999 kom utredningen *Kvinnens helse i Norge (NOU 13)*. Her beskrives reproduktive rettigheter slik:

"... generelle, allerede vedtatte menneskerettigheter som anvendes til å beskytte reproduktiv helse. Det gjelder særlig

- retten til liv
- retten til helse
- retten til ikke - innblanding i privatsfæren
- retten til å nyte godt av vitenskapelige fremskritt

Reproduktive rettigheter innebærer retten til selv å bestemme om og når en vil ha barn, og det er retten til å slippe uønskede seksuelle relasjoner. Det er også retten til slippe å sette liv og helse i unødige fare i forbindelse med reproduksjon." (side 275)

Rammer for rettigheter

Reproduktive rettigheter kan beskrives på ulike vis, men uansett språk er det mange forhold som skal til for at disse rettighetene skal kunne virkeliggjøres slik at de blir noe som du kan nyte godt av. Reproduktive rettigheter bør sees i et bredt perspektiv; infertilitet (det å ikke kunne få barn), aborter, seksualitet,

familieplanlegging, prevensjonsmetoder, barnedødelighet, mødre helse, vold og ikke minst økonomi.

På nasjonalt og internasjonalt nivå finnes det lover, avtaler eller konvensjoner som slår fast rettigheter. Det kan være nasjonal lov om selvbestemt abort, internasjonal konvensjon mot vold mot

kvinner eller rett og slett FNs menneskerettighetserklæring. Selv om slike lover finnes er de veldig ulike i innhold og praktisering fra land til land.

*Mor og barn på Filipinene.
Foto: Kvinnejournalen*

En lov mot voldtekt kan for eksempel være slik at den ikke gjelder i ekteskapet. Lov om adgang til abort kan være begrenset til incest, ved misdannelser hos fosteret eller betinge samtykke fra en myndighetsperson.

Videre har det betydning om du *vet* om hvilke rettigheter du har. Hvilken informasjon gis for eksempel i skolen til jenter og kvinner, gutter og menn, om seksualitet, fødsel, prevensjon? Og, finnes det et helsevesen som kan yte gratis service overfor ungdom ved f.eks

prevensjonsveiledning. Det betyr mye hvilken *holdning* til reproduktive rettigheter som finnes i samfunnet. Hvilke grupper er aktive i media?

Hvilke holdninger til dette kommer frem i debatter, i bøker og aviser? Det kan ha indirekte betydning for utbredelsen og kvaliteten på helsevesen, forskning og informasjon.

Sist, men kanskje viktigst; kan du og andre kvinner og jenter gjøre bruk av rettighetene? Hvor stor selvbestemmelse jenter og kvinner har avgjøres av de rammene som er lagt av samfunnet rundt dem. Dette dreier seg om den enkelte jentes egen livssituasjon. Hvordan har hun det med en eventuell partner? Hvordan er hennes egen oppfatning av sin kropp og seksualitet? Hvilken rolle spiller foreldrene?

Kvinner er ikke like selv om vi har mange felles erfaringer og mange felles interesser. En ung kvinne vil ha andre behov enn en gammel kvinne. En kvinne med funksjons-

hemming har kanskje andre behov enn en kvinne som ikke er funksjonshemmet. En kvinne som lever i et lesbisk forhold vil ha andre behov enn en som lever i heterofil kjernefamilie. Kvinner som lever i et mishandlingsforhold har andre rammer for sin reproduksjon enn kvinner som ikke gjør det. Hvor god økonomi du eller, din partner har, betyr også mye for om du for eksempel kan kjøpe prevensjon, eller betale for helsesjekk. Har du god økonomi eller gode kontakter på grunn av utdanning eller jobb kan du også få reproduktive

rettigheter som er ulovlige, men som du kan få hvis du kan betale. Å få utført abort i land hvor abort ikke er tillatt er et eksempel på det siste.

Kronglete ord i viktig debatt

Reproduktive rettigheter er kronglete ord som dreier seg om helt konkrete og direkte ting: kroppen din, seksualiteten din og helsa di. Reproduktive rettigheter beskrives slik i et FN dokument:

«Reproduktive rettigheter omfatter rettigheter som allerede er anerkjent i nasjonale lover, internasjonale menneskerettighetsdokumenter og andre forente dokumenter. Disse rettighetene hviler på anerkjennelsen av grunnleggende rettigheter for par og individer til å selv bestemme antallet og tidspunktet for når de vil ha barn og ha informasjon om og muligheter til å gjennomføre sine valg, og retten til høyeste standard av seksuell og reproduktiv helse.....rett til å ta avgjørelser som har med reproduksjon uten diskriminering, tvang eller vold.....»

Dette sitatet er fra sluttokumentet fra FN konferansen om Befolkning og utvikling i Kairo 1995. FNs Kvinnekonferanse i Beijing samme år bygget videre på Kairokonferansen og satte tekstene derfra inn i en sammenheng hvor økonomisk utvikling ble understreket som viktig. I Beijing ble det også landene bedt om å revidere lover som straffer kvinner for å ta ulovlig abort. Under Beijing +5 konferansen i 2000 i New York kom ikke forhandlingene mellom landene noe videre fra Beijing fem år tidligere. Konservativt religiøse grupper var de viktigste motstanderne av fremskritt. Det viser at kvinners rett til å bestemme over egen kropp og

egen seksualitet er en av de sentrale kamparenaene i den internasjonale debatten om kvinners situasjon.

Front for kvinners rettigheter

For Kvinnefronten har reproduktive rettigheter alltid vært en av de sentrale kvinnesakene. Det startet med kampen for abortloven på 1970 tallet og har utviklet seg til å omfatte stadig flere sider av reproduksjon. I Kvinnefrontens handlingsprogram er det et eget kapittel som heter reproduktive rettigheter. Her sies det bl.a.:

Kvinnefronten må jobbe for at det i ei verd der kvinner altfor ofte er utan makt, er tilgang til trygg abort, eit viktig bidrag til vår sjølvråderett, ikke berre til vår helse. Retten til abort er ein viktig del av vår seksuelle og reproduktive fridom, og er heilt avgjerande for at vi skal nå vårt mål om full kvinnefrigjering.

Reproduktive rettar gjeld også gravide sin situasjon...Kvinnefronten må vere med på å synleggjere gravide sin situasjon i ulike arbeidssituasjonar, også arbeide for at den gravide kan stå i sin jobb så lenge ho ynskjer det.

Kvinner, både i Noreg og elles i verda, lever under ulike tilhøve og har ulike behov for prevensjon ut frå seksuell praksis, alder, hygieniske forhold og liknande. Prevensjon skal nokre gonger bindre graviditet, andre gonger verne mot seksuelt overførbare sjukdommar. Moderne prevensjonsteknikkar er ein enorm lette for kvinner. Det at vi lever under så ulike tilhøve gjer at vi må ha mange val, og vi må få informasjon som gjer oss i stand til å velje.

Seksualitet

"Det finnes mange forestillinger om seksualitet og kjønns-tilhørighet. En av disse er den vanlige forestillingen om at det finnes en naturlig og opprinnelig seksualitet. Den fremstilles som medfødt, og ville, om den ikke ble undertrykket, lede oss på den rette vei. Vi fremmer derfor seksuell frihet og åpenhet slik at det sunne og ekte i oss skal få utvikles fritt. All kamp for seksuell frihet retter seg inn mot det som oppfattes som forbud, innskrenkninger og alt for hard kontroll." (Liljestrøm 1983, fritt oversatt).

Liljestrøm fremlegger i boken "Det erotiske kriget" en beskrivelse av hvordan alle samfunn utfører kontroll av sine medlemmers seksualitet innenfor familien og arbeidslivet. Hun sier at vitenskapen og markedskreftene har avløst kirken og rettsvesenet i kontrollen og i å legge premisser for våre forestillinger om seksualitetsvesen. Den seksuelle frigjøringen som ide handlet for mange om å kunne bruke prevensjon, ha samleie uten å være gift. Endringene og med dem utvidede rammer for seksualitet var positive. Samtidig har vi sett en annen trend. Seksuell frihet gjaldt kanskje frihet til sex, men ikke frihet fra sex. Å leve uten sex ser ut til å være sykdomsforklart, spesielt i ukeblader. Samtidig ser vi også at kvinner fremstilles mer direkte som sexobjekt i media og samfunnet generelt. Det var vel ikke den "friheten" kvinner ønsket seg?

Påvirker kjønnsroller vår seksualitet?

Objektrelasjonsteori er det kronglete navnet på en teori som utdyper hvilke konsekvenser foreldrenes kontakt med og oppdragelse av barna har for gutters og jenters identitet, og deres forhold til seksualitet og kjærlighet (NOU 13:1999). Jenter lærer i større grad enn gutter å være oppmerksomme

og omsorgsfulle overfor andre, og forstå seg selv i forhold til andre mennesker. Dette at kvinner i stor grad er orientert mot forholdet mot andre - kvinners relasjonsorientering - betyr antakelig mye for seksualiteten. Kvinner tar ansvar for prevensjon. Det er en måte å passe på seg selv på og det er bra. Men det er også en måte å "legge til rette" og gjøre lettvinnt for mannens seksualitet.

Foto: Kvinnefronten

Den gule babyen - kjønnsrollene læres tidlig. Vi vet hvordan vi skal behandle babyer kledd i blått og i rødt, men hvordan forholder vi oss til en gul baby? Er det en tøff liten gutt eller en søt liten jente?

fanget i en slik situasjon fordi de tror at de må være seksuelt aktive og kreve for å være kar. Både gutter og jenter lærer at sex med en av samme kjønn er unormalt og feil. Vi føler alle et press til seksualitet. Det å ikke ha sex, å leve i sølibat, er tabubelagt. Mange unge lyver om de har hatt samleie for ikke å virke "helt uttafor". Mange voksne som lever i parforhold lyver om hvor ofte de har sex med partner for å passe inn i det som er "vanlig" i følge media.

Verken kvinner eller menn, gutter eller jenter, gis rom for fortrolighet og anerkjennelse av sin egen kropp og seksualitet. I stedet utsettes vi, og utsetter andre, for en sterk fokusering på kroppsideal som er uoppnåelig. Ukebladene leder an i et hektisk jagg etter tynnere kropp, mindre "celluliter" (for noen få år siden viste ingen at de hadde celluliter- langt mindre at det måtte kremer til for å få det bort), glattere legger, flatere mager, og mer glansfylt hår. Dette koples til kjønnsroller som fremstilles som moderne, men som egentlig er eld-

Seksualitet er noe som læres. I et samfunn hvor seksualiteten både er tabubelagt og samtidig overfokuset er vi under dobbelt ild. Vi lærer hva vi skal synes er seksuelt opphissende og hvilke roller vi skal ha når sex er på banen. Vi lærer dette ulikt. Gutter lærer oftere enn jenter sin seksualitet gjennom pornografi og de lærer at de skal ha en rolle hvor de skal være aktive og presse på for å få sex. Jenter lærer at de skal ha ansvaret for prevensjon, og at de må etablere og opprettholde et rykte som "skikkelige" jenter - jenter som ikke ligger med gutter eller i hvert fall ikke med "for mange". Samtidig lærer jenter at de skal stille opp for andre og at gutter har rett til sex, spesielt hvis jenta har hatt oppført seg slik at det på et eller annet vis kan tolkes som om hun er villig til å "yte mer".

Også guttene kan føle seg gamle." Nå er det lov å være kvinner igjen" betyr *egentlig* tenk mer på utseende ditt for å tekkes en mann. Når var det ikke "lov" å være kvinne og hva er det å være kvinne??

Alle disse signalene om forhold mellom mennesker får helt konkret betydning for hva vi føler sex. Å finne og utvikle sin egen seksualitet blir vanskelig. Både ungdom og voksne kommuniserer dårlig og lite om hvilke behov og ønsker de har når det gjelder sex.

Hvordan kan vi finne frem til «den

naturlige og opprinnelige» seksualitet? Hva tror du må til for at alle skal kunne ha god sex? Betyr likestilling, dvs ingen kjønnsroller, mindre sex? Og er det så farlig?

Porno og prostitusjon

Seksualitet er bra, men seksualisering av alt og alle er ikke like bra. Slagordet "Nei til kvinner som sexobjekt" har mange hørt. Denne setninga har to dimensjoner. Den ene er at det å være sexobjekt fratrar kvinner mulighet til å være mye annet; å være et helt, tenkende, handlende og følende menneske. Det andre er det å være et objekt for andres seksualitet, for menns seksualitet. Pornoblader er sentrale formidlere av objektivisering og seksualisering av kvinner. I pornoen fremstilles menn som den som skal tilfredsstilles og har rett til sex. Det samme ser vi i prostitusjon. Kvinners kroppar kan kjøpes for å tilfredstille menns seksualitet. Enkelt mener til og med at prostitusjon skal settes i offentlig system og gjøres til et yrke fordi menns etterspørsel etter kjøp av sex ikke er noe som kan endres. Argumentene for prostitusjon har horekundenes seksualitet som utgangspunkt og de prostituerte kvinnes seksualitet er ikke-eksisterende. Kvinners rett til egen seksualitet og frigjøring fra å ha plikt til å ikke være seksuelt tilgjengelig for mannen er en kamp som kvinnesakskvinner har kjempet i flere århundrer. Kampen mot prostitusjon er en viktig del av dette og er knyttet til reproduktive rettigheter.

Hvilket bilde synes du porno og prostitusjon gir av kvinner og menn? Hvordan kan en bli kvitt porno og prostitusjon?

Lesbisk?

Noen av oss som leser dette heftet er homofile. Å ha sex med, å bli glad i, å

leve sammen med mennesker av samme kjønn er seksualitet som er annerledes enn den vi lærer i samfunnet. Det er ennå få offentlige forbilder for unge lesbiske jenter. Mange bruker tid på å skjule sin seksualitet når en egentlig skulle utforsket den, nyte den og vært glad for den. Å leve åpent som homoseksuelt er ikke bare synliggjøre seg selv som person, men er også på mange måter en helt annen måte å leve sitt liv på.

Kvinnefrontens «lesbisk kamp program» sier blant annet:

- *Lesbiske synliggjør kvinners mulighet for økonomisk selvstendighet og organisering av dagliglivet uavhengig av menn.*
- *Lesbiske bidrar med nye perspektiver på diskusjoner om for eksempel familiestruktur, oppdragelse og barneomsorg, seksualitet, helse, livsvilkår, reproduksjonsteknologi og rettigheter knyttet til denne teknologien.*

Hvordan er det å leve som homofil i Norge i dag? Er du enig i det bilde av lesbiske som sitatet fra Kvinnefrontens handlingsprogram gir?

Queer teori

er teorier som problematiserer kjønn, seksualitet og identitet. Queer stiller spørsmål om hvordan det gikk til at heteroseksualiteten anser seg for å være naturlig og opprinnelig. Hvorfor har heteroseksualiteten så stort behov for å overbevise om sin selsaghet? Og, hva er heteroseksualitet egentlig? Hvordan er den organisert? Og i hvilken grad er heteroseksualiteten avhengig av homoseksualiteten for i det hele tatt å overleve?

Reproduksjon

I 1999 ble det født 59 191 barn i Norge. Det betyr om lag 180 barn hver eneste dag. Vi skal se litt nærmere på hvordan vi ser på det å få, eller ikke få - barn. Reproduksjon har både en biologisk side og en sosial side. Disse er så tett sammenfiltra at det ofte er vanskelig å se hva som er biologi og hva som er sosiale forventninger. Du har kanskje hørt om "den biologiske klokken"? Den som starter å tikke for kvinner når de liksom egentlig burde hatt barn.

Hvem tror du det egentlig er som trekker opp "den biologiske klokka"?

Kvinner og barn

Hele 90% av norske kvinner har født barn og rundt 90 % av alle som vil ha barn får det i løpet av det første året de forsøker. Gjennomsnittsalderen for når kvinner får barn har gått kraftig opp i Norge. I Oslo for eksempel er kvinner i gjennomsnitt 30 år før de får sitt første, og kanskje eneste, barn.

Det er mange diskusjoner om barnløshet i dagens samfunn. Begreper som "ufrivillig barnløs", "prøverørsteknologi" er mye brukt, men lite diskutert. I følge statistikk får fra 2 til 4 % aldri det barnet de ønsker seg og det er en økning i antallet som søker medisinsk hjelp for ufrivillig barnløshet. Det skyldes bedre behandlingsmuligheter, ikke at barnløshet er blitt et større medisinsk problem. Legen Johanne Sundby hevder at det er mye skjult ufrivillig

Vinterbarn. Trykk: Dea Trier Mørch

barnløshet (Sundby 1999). I dette ligger en antakelse om at alle mennesker, spesielt kvinner, ønsker å få barn. At det er en "naturlig biologisk drift". Om lag 5% forsøker aldri å få barn i følge statistikken. Forventningene om hvordan og når du skal bli mor har forandret seg. Det er mer aksept for å være enslig mor og for å få barn etter at utdannelsen er unnagjort, men *normen* om at vi skal leve i parforhold og ha barn er fremdeles levende i samfunnet.

Kvinnerolle og morsrolle

Kvinnerollen er nært knyttet til morsrollen, men bare hvis du lever sammen med en mann. Kvinner som er lesbiske skal ifølge mange ikke kunne ha egne biologiske barn og heller ikke kunne adoptere andres barn. Forskning som er gjort viser at lesbiske kvinner er like gode omsorgspersoner som heterofile kvinner (Heyerdal 1992). Argumentene mot at lesbiske kan være mødre er altså ikke tufta på fakta om omsorgsevne, men på oppfatning om hvordan

forholdene mellom barn og voksne og kvinner og menn skal være. Å være lesbisk mor, å være enslig mor uansett seksuelle legning, å være barnløs eller å adoptere barn blir av noen oppfattet også som et opprør mot eller avvik fra den tradisjonelle måten å leve på. Det dreier seg dypest sett om organiseringen av samfunnet; en heterofil norm hvor det er viktig å få til kjernefamilien – som "byggestein" i samfunnet. Denne organiseringen legger føringer for hva som er verdifull/riktig kjærighet og sex og den legger grunnlag for et hierarki mellom kjønnene, mellom valg av sexpartner og mellom barn og voksne.

I kryssilden av forventninger fra familie, venner, arbeidskolleger skal kvinner, og menn, forsøke å gjøre sine valg om reproduksjon og hva som er riktig for dem selv. Det er ikke enkelt!

Hva mener du: vil alle kvinner egentlig ha barn? Hvordan møtes en kvinne som sier hun ikke vil ha barn?

Relativ underordning

Noen forskere har brukt begrepet relativ underordning for å beskrive forholdet mellom kjønnene i det nordiske samfunnet. Kvinner kan gjøre det samme som menn bare de gjør det i relativ underordning. Noen sentrale kjennetegn i parforholdene viser det; kvinnen har egen inntekt, men tjener i nesten alle tilfellene mindre enn mannen. Menn gjør husarbeid, men mindre enn kvinnene. Menn tar permisjon ved fødsel, men mye kortere enn kvinnen. Kvinnene er i nesten alle forholdene lavere, og yngre, enn mennene. I samfunnet generelt ser vi den samme tendensen. Kvinner er representert i politikken, men alltid i mindretall i forhold til mennene. Selv de norske verdensberømte "kvinneregjeringene" som starta på 1980 tallet er i realiteten mannsregjeringer slik de alltid har vært. Norge har aldri hatt en regjering bestående av flere kvinner enn menn.

Vi tar rangordningen mellom kvinner og menn for gitt. Vi oppfatter ikke det før vi merker vårt eget ubehag og forbauselse ved det som er annerledes enn malen. Tenkt å hvor latterlig det oppfattes at kona er høyere enn mannen. Kjenner du noen kvinner som bare tar en måned fødselspermisjon slik fedrene gjør? Hva tenker du om en mann som tar konas etternavn når de gifter seg? Synes du synd på han som sikkert har et bespette til kone?

Forplantningens «frigjøring»

Dette er tittelen på en bok av Brita Gulli. I boka spør Gulli om kunstige befruktningsteknikker er et uttrykk for kvinners selvbestemmelse eller økt press på kvinner for å føde barn? Nye metoder for å få barn bringer reproduksjon nærmere økonomi og teknologi. Siden 1978, da det første prøverør-barnet Louise Brown ble født, har utenomkroppslig befruktning vært mulig. Metoden går ut på å ta ut et, eller flere, egg fra kvinnen som så blir befruktet av mannens sæd og satt tilbake igjen i kvinnens kropp. Den kunstige befruktningen utenfor kroppen har utviklet seg til avansert, og kostbar, teknologi som kontrollerer både at kvinners eggstokker modner mange egg, når eggløsningen finner sted, og betingelsene for at egget fester seg til livmoren. Dette skjer gjennom hormonpåvirkning.

To andre metoder er også sentrale. Kunstig inseminasjon vil si at sædcellene overføres til kvinner via kunstige metoder. Befruktningen skjer på vanlig måte, i kroppen. Kunstig inseminasjon er ikke et høyteknologisk inngrep i kroppen. Sædcellene er laget for å forlate kroppen, det er eggcellene ikke. Eggdonasjon betyr at egg fra en kvinne befruktet kunstig utenfor kroppen og settes tilbake hos en annen kvinne. Metoden forutsetter at begge kvinnene behandles med hormoner for å sørge for "riktig" eggløsning og skape de betingelsene som gjør at egget fester seg i livmoren.

Det reises flere spørsmål rundt disse metodene. Sentralt er spørsmålet om prøverørsteknologi og annen satsing i forhold til barnløse sender ut signal om at uten barn er vi ikke verdifulle (nok). Hvorfor skal vi ha egne biologiske barn

i en verden hvor det allerede er mange barn som trenger noen som tar seg av dem? Er det rett å bruke mye penger på at heterofile par skal få tilgang på prøverørsbefruktning samtidig som mange går mot at lesbiske og enslige kvinner ikke skal få bruke kunstig inseminasjon som er adskillig enklere og billigere? Har alle voksne rett til barn og har alle barn rett til foreldre og til å vite hvem de biologiske foreldrene er? Hvis vi synes at teknologisering av reproduksjon er feil utfra kvinners kontroll over egen kropp, eller resursbruk og eller signalene om at kvinner ikke er hele kvinner uten et barn; kan vi likevel tenke oss tilfeller hvor det er riktig? Vil det være mer riktig for kvinner som har spesielle sykdommer eller funksjonshemninger som vitenskapen kan hjelpe til å få barn? Vil det være riktig med prøverør og lignende i kulturer hvor barn er av avgjørende betydning for kvinners stilling i samfunnet?

Kvinnefrontens handlingsprogram på temaet sier:

Kvinnefronten vil stille spørsmål ved prøverørsbefruktning (IVF-metoden). Barnløyse er eit problem for nokon, men ikkje ein sjukdom. Me vil ikkje ha et samfunn der barnlause kvinner blir brukt som forskingsobjekt. KF er redd for at prøverørsbefruktning er meir eit genteknologisk forskingseksp-eriment enn eit ynskje om å gje barnlause kvinner barn. Dersom regjeringa vil gjere noko mot barnløyse, bør dei prioritere forskingsmidlar mot livmorbalskreft, clamydia og andre årsaker til infertilitet.

I magasinet BLIKK, 1999, skriver Gerd Brantenberg bl.a følgende:

«Våre nåværende myndigheter legger til rette for prøverørsbarn og kunstig inseminasjon, og setter opp en skala

over uverdigg og verdigg trengende barnløse. Således må man samstemme med Arbeiderpartiets kvinnebevegelse, som finner det unaturligg at ensligg - og dermed lesbiske ensligg eller lesbiske samboende - skal utelukkes fra muligheten. Det bør være likket fra loven. Men hva skal vi med kunstigg inseminerte barn i en verden av overbefolkning? Likket for loven burde beller oppnås ved at all offentlig adgang til dette stanses. Rett til kunstigg befruktete barn er en dårligg sak - i dagens verden anno år 2000. Og det er tvers gjennem skakkkkjort bomokampsak.»

... «Barn, barn, barn!» roper Foreninggen for uønskede barnløse. Deres savn og tragedie er utvilksomt stor. Men det er ikke en samfunnssak. Tvert om er det på tide å starte foreninggen for «frivilligg barnefrie». Hvilket beltemot bar ikke mange kvinner i det 20. århundre utvist for å forbinde at det skal komme flere barn til verden? De burde få en medalje...»

Hvem mener du befruknings-
teknikkene skal være til for? Er det et
fremskritt og i så fall i hvilken retning?

Tilgang på prevensjon

Noen ganger er problemet at en ikke blir gravid - andre ganger er det at en blir gravid. Uansett er spørsmålet om prevensjon sentral i diskusjonen om reproduktive rettigheter - ikke minst for ungdom. Prevensjon er for å unngå graviditet og for å unngå å bli smittet med seksuelt overførbare sykdommer slik som klamydia, gonore og HIV.

Dagens prevensjonsbruk i Norge fordeles mellom p-piller, kondom og spiral, og sterilisering. Majoriteten av norske ungdommer bruker prevensjon

ved samleie viser forskning som er gjort. Prevensjon handler om tilgang og pris, men det handler også om kjønnsroller og seksualitet. Et trekk ved jenter som ikke bruker prevensjon, eller smittebeskyttelse, er at de oppgir å ha problemer med å nye sin egen seksualitet. Sett i lys av dette blir det viktig å oppmuntre og legge til rette for at jenter kan bli kjent med sine egne seksuelle og følelsemessigg behov. Når tilfeldigg seksuelle møter er romantierte og de som er involvert har lite trening i å snakke om hva denne seksuelle situasjongen handler om - bare sex eller sex og kjærligg - blir det vanskelig å treffe fornuftigg valg med hensyn til prevensjon og smittebeskyttelse (Tracen & Kvaem, 1996 ref NOU 13:1999).

Skal foreldrene bestemme?

Et av de virkelige kontroversielle områdene i den internasjonalle debatten om ungdom og seksualitet er om ungdom skal ha rett til informasjon om sex, prevensjon og abort. Den katolske kirka med Vatikanet i spissen fører an i kampen mot informasjon og tilgang på prevensjon og abort for ungdom. Deres støttespillere er muslimske talspersoner, og kristne samfunn både internasjonalt og i Norge. Motsanden mot informasjon formuleres ofte som foreldres rett til å bestemme oppdragelsen av egne barn eller som Guds/Allahs påbud. I Norge sies det at informasjon og tilgang til prevensjon og informasjon om sex er en oppfordring til å ha sex og at det ikke er bra.

Nødprevensjon er et område hvor debatten har gått høyt. Helsetilsynet, Statens legemiddelkontroll og andre fagmiljøer, blant disse Kvinnefronten, har lenge gått inn for at nødprevensjon skal være reseptfrie og ha god tilgjengeligg. Angrepillen er piller som skal tas

innen 72 timer etter samleie og som hindrer befruktning eller avbryter celledeling ved allerede inntruffet befruktning. Høsten 2000 bestemte Statens legemiddelkontroll at kvinner skal kunne få pillen uten resept.

Kvinnefronten har også gått inn for reseptfrihet på p-piller for å lette tilgjengeligheten på prevensjon for unge jenter. Det er ingen medisinske

grunner for at resept på p-piller skal ledsages av en gynekologisk undersøkelse fordi p-pillene har få bivirkninger. Argumentet som brukes for legebesøk er at en samtidig kan sjekke om eventuelle kjønnsykdommer. Det ser ut til at jenters sykdomsbilde skal kontrolleres strammere enn gutters. Det er jo ingen som foreslår at gutter skal gjennom underlivsundersøkelse for å få kjøpe kondomer - er det vel?

Hvorfor skal jentene ha ansvar for prevensjonen?

Brita er 20 år og har vært sammen med kjæresten et år. I begynnelsen brukte han kondomer når de lå sammen. Så ville han at de skulle gå over til p-piller. Brita synes hun måtte det fordi han var misfornøyd med å bruke kondomer og fordi hun ville føle seg helt trygg mot å bli gravid. Brita og kjæresten er typiske når det gjelder prevensjonsbruk. For ungdom er mønsteret slik at to til tre år etter det første samleiet tar jentene over ansvaret for prevensjon. Det betyr at kondom byttes ut med p-piller (NOU 13: 1999).

Hvorfor blir det jentenes oppgave å ha ansvar for prevensjon spør Brita? Hvis jeg blir uønsket gravid har jeg liksom meg selv å takke. Hvis en gutt blir uønsket far er han offer for slurv og det som verre er fra jentas side. I de fleste parforhold, unge som gamle, er det kvinnen som spiser p-piller; bruker spiral eller pessar. Brita må til gynekologisk undersøkelse og huske pillen daglig. Er det for mye jobb for gutter å handle kondomer på bensinstasjonen? Hun grubler av og til på om det er for å ikke redusere kjærestens lyst at hun bruker p-piller som kan redusere hennes sexlyst? Brita mener egentlig at ansvar for prevensjon bør deles mer likt mellom gutter og jenter. Hvis menn ikke vil ha barn bør de ta ansvar for prevensjon sjøl slik det forventes av kvinner. Menn som ikke vil ha barn kan bruke kondom, sterilisere seg eller avstå fra samleie. Men det er ikke så lett å gjennomføre i praksis. Og det er jo alltid viktig at jenter har kontroll selv - er det ikke?

Abort

Retten til trygg og lovlig abort er sentral i diskusjonen om reproduktive rettigheter. Katti Anker Møller blir regnet som mor til den moderne abortkampen i Norge. Hun var med å starte de første mødrehygienekontorene i Norge og arbeidet for seksualopplysning, prevensjon og abort og rettighetene for ugifte mødre og "uegte" barn. På begynnelse av 1900 tallet kunne kvinner straffes med inn til 3 års fengsel for å ha utført abort.

Først i 1964 trådet en lov om svangerskapsavbrudd i kraft. Loven ga anledning til å avbryte svangerskapet inne 12. uke ut fra medisinske, arvemessige eller humanitære indikasjoner, uten søknadsrett eller ankerett for kvinnen. Sakene ble avgjort i nemnder. I nemndene møtte kvinnen alene uten forsvarer eller vitne til det som skjedde. På 1970 tallet var abortsaken sentral i samfunnsdebatten. Kvinnebevegelsen ønsket endring i loven, bla med bakgrunn det forbatte nemndene. Abortmotstanderne mente selvbestemt abort åpnet slusene for abort og umoral.

30. mai 1978 ble lov om selvbestemt abort før 12 svangeskapsuke vedtatt i Stortinget med en stemmes overvekt. Reservasjonsrett for helsepersonell ble stående. Det betyr at abortsøkende kvinner er den eneste pasientgruppen som kan bli tvunget til å reise bort fordi helsepersonell kan reservere seg fra å ha noe med henne å gjøre.

To Kvinnefrontere om abort

Eli Aaby, tror du den norske abortloven er i fare??

20 års markeringa for abortloven i 1998 i Oslo viste større oppslutning om loven fra de politiske kvinneorganisasjonene og Stortinget enn da loven vlei vedtatt. Men abortloven har mange motstandere også.

Hvordan ser du abortmotstanderne?

Jeg ser dem som en broket forsamling. Fra iskalde fanatikere - som er mot abort på ethvert grunnlag og som er villig til å begå mord for å vinne igjennom for sin sak - til godhjerta vegetarianere som er mot å ta liv i alle

former. Felles for dem er at de vil legge sine moralske og politiske normer til grunn for å tvinge en gravid kvinne til å fullføre et svangerskap og føde et barn hun ikke vil ha. De vil tvinge barn til å bli født uten å være ønska velkommen til verden av sine nærmeste. Retten til abort handler først og fremst om å kontrollere kvinner, ikke om å ta liv eller ikke. Det er motstanderne av sjølbestemt abort som må ta ansvaret for at det utføres ulovlige, helsefarlige og dødlige aborter i land som ikke har en så god abortlov som i Norge.

Hvilken betydning har den nye ultralydteknologien for abort loven?

Jeg mener at hverken loven, eller hensikten med loven forandres av den nye teknologien. Tvert imot, alle nye muligheter til å få vite noe mer om fosteret gjør lov om sjølbestemt abort enda viktigere for kvinnene, grensen for når abortavgjørelsen taes i en legenemd bør heves fra 12 til 18 uker. Det blir hevdet at ny teknologi stiller kvinnene overfor så vanskelige valg at hun ikke kan bestemme, leger, advokater og ander må tre støttende til. Dette er jeg helt uenig i, dette er de gamle nemdene i ny forkledning. Også hvis kvinnen har mer kunnskap om fosteret er det bare hun som kan velge om hun vil fullføre svangerskapet og ta ansvaret for barnet etter at det er født. Slike nemder kan ha to funksjoner; de kan presse kvinner til å føde barn de ikke vil ha, og de kan presse kvinner til å avbryte svangerskap de vil fullføre. Jeg tror at påstander om at folk vil velge vekk barn med uønsket øyenfarge er skremslar uten rot i virkeligheten. I land som India og Kina foregår det mange aborter på grunn av fosterets kjønn. Det beste virkemidlet mot dette mener jeg er å bedre kvinners situasjon i samfunnet, sånn at jenter er like verdifulle som gutter, og å

Eli Aaby er medlem i Kvinnefronten.

Foto: Maya Glaser/Klassekampen.

sørge for at ingen andre enn den gravide bestemmer om hun vil benytte seg av fosterteknologi og om hun vil ta abort.

Et annet argument mot ny teknologi er at vi kan få et «sorterings samfunn» hvor svake og funksjonshemmede velges vekk. Det er svært langt fram til at teknologien vil kunne utrydde medfødte skader og sjukdommer, og hele tida skader mennesker, også barn, i ulykker. Forholdene i samfunnet legges dårlig til rette for dem i dag. Kvinnefronten engasjerer seg for å bedre forholdene for sjuke og funksjonshemmede barn og voksne bl.a. i arbeidet mot nedskjæringer i velferdsstaten og i aksjoner rundt kommunebudsjettene. Dette handler bl.a. om tilrettelagt undervisning i skolene. Et annet spørsmål i denne sammenhengen er hvem som skal la andre bære byrdene ved å få et funksjonshemmet barn, eller bli født sjuk, for at andre kan trøste seg med at de ikke lever i et «sorterings-samfunn».

Utfordringene når det gjelder ny teknologi for fosterdiagnostikk mener jeg ligger i å begrense den kommersielle bruken, men sikre at det blir likt tilbud til alle, uansett hvor i landet de bor, og uansett hvor rike de er. Jeg tror også det er riktig med en stor posisjon skepsis, foreløpig er det overdrevent hvor stor kunnskap bruk av ultralyd gir om fosteret.

Hva med menns rolle?

Abortspørsmålet er et kvinnespørsmål på den måten at det først og fremst handler om hvem som skal ha kontroll over kvinnens liv. Det er også et klassespørsmål fordi det handler om trygge aborter skal være tilgjengelig for alle kvinner. I alle land, til alle tider, kan de rike kvinnene, eller de kvinnene som er blitt uønsket gravide med rike menn, få utført abort i sikre omgivelser. På et møte om abortloven i Oslo i 1998 var det en paneldebatt mellom lederne i de politiske ungdomsorganisasjonene om hvordan abortloven står om 20 år. De fleste av de unge mennene som deltok var bekymret over at kvinners rett til sjølbestemt abort kan gå ut over deres ønske om å bli far. Men ingen av dem ville svare på hvilke betingelser som skulle være til stede for at de skulle presse en kvinne til å fullføre et uønsket svangerskap, for det er jo det det handler om. En mann som ønsker å bli far må investere i et forhold til en kvinne og oppføre seg sånn at kvinnen ønsker å he barn med han. En manns ønske om farskap kan ikke rettferdiggjøre at en kvinne må sette liv og helse til i et uønsket svangerskap og en uønsket fødsel. Det er viktig her å skille mellom uplanlagt og uønsket. Menn som ønsker å omgås frie og likestilte kvinner har et ansvar i å forsvare abortloven og ta avstand fra sine reaksjonære kjønnsfeller.

Marte Nustad er medlem i Kvinnefronten

Er dagens abortlov bra for unge jenter, Merete Nustad?

Jeg tror den er bra, men ikke bra nok. Loven sier at hva jenta mener er viktig, at hennes vurderinger skal stoles på. Men mellom 12. og 18 svangerskapsuke skal avgjørelsen taes av ei nemd med leger. Det heter at «nemnda skal legge vekt på kvinnens begrunnelse», og jenta får stort sett innvilga søknaden, så hvorfor ikke bare utvide lova til å gjelde innen 18. uke? Dessuten er det ganske spesielt at helsepersonell kan nekte å utføre et inngrep, slik de kan når det gjelder abort.

Skal gutter ha noe å si i abortspørsmålet?

Gutter har alltid noe å si, de roper høyt. Men dette handler først og fremst om jentas liv og hennes kropp. Gutter kan være med å diskutere etikk o.l rundt abortspørsmålet, men diskusjonene må være på jentas premisser. Hvordan abortloven skal se ut, «om jeg skal ta abort» osv må være jentas avgjørelser.

Er noen aborter OK og andre ikke?
«Strikkepinne-aborter» kan ikke være særlig OK. Heller ikke lovlige aborter når jenta har press på seg om at dette er ikke OK gjort»

Synes du utviklingen i ultralyd-teknikken bør få konsekvenser for abortloven?

Nei. Hvordan. Hvorfor? Eneste konsekvensen jeg kan se måtte være ei innskrenking, og det er jeg imot. Jeg frykter ikke et samfunn med kun «perfekte» mennesker. Abort har ikke noe med det å gjøre.

Fakta om aborter

Det er estimert at det hvert år utføres 200 000 «usikre» aborter. 95% av disse utføres i utviklingsland.

Av 78 000 antatte årlige dødsfall som følge av usikre aborter skjer nesten halyparten (38 500) i Asia

Om lag 13% av mødredødligheten i verden skyldes usikre aborter
24% av mødresødligheten i Øst-Europa skyldes usikre aborter

Verdens helseorganisasjon her definert «unsafe abortions» slik: en måte å avslutte uønskede svangerskap hvor enten den som utfører aborten mangler de nødvendige kunnskaper og eller hvor forholdene ikke holder et minimum av medisinsk standard. *Kilde: WHO 1997*

Oppsummering

Målet med dette heftet har vært å gi noen innspill til diskusjon om reproduktive rettigheter. I Kvinnefrontens handlingsprogram finnes det en smørbrøddliste over hvilke mål Kvinnefronten jobber for. Den står på baksiden av dette heftet.

Er du enig i listen?

Er det noe som mangler?

Litteratur

Gulli, Brita. 1996. *Forplantningens "frigjøring"- etiske og politiske dilemmaer ved prøverørsbefruktning*. Universitetsforlaget, Oslo.

Heyerdal, Benedicte M. 1992. *Barn av lesbiske mødre. En gjennomgang av forskning*. Hovedoppgave ved det psykologiske fakultet. Universitetet i Bergen.

Kvinnerns helse i Norge. NOU 13. 1999.

Kvinnefronten. 2000. *Myten om det vanskelege valet*. Abortpolitisk hefte.

Kvinnefronten. 1997. Handlingsprogram vedtatt på landsmøtet i Bergen.

lambada nordica. 1996. *Queer Theory, vad er det og vad er det bra for?* nr 3-4.

Liljestrøm, Rita. 1981. *Det erotiske kriget*. Liber, Stockholm.

Rebell. 1999. *Slipp glede og kjærlighet løs*. Debattheft om ungdom, seksualitet og abort.

Sundby, 1999. *Sad not to have children, Happy to be childless: A Personal and Professional Experience of Infertility*. Reproductive Health Matters vol. 7 1999.

FN, Population division. 1999. *World Abortion Policies*. Poster

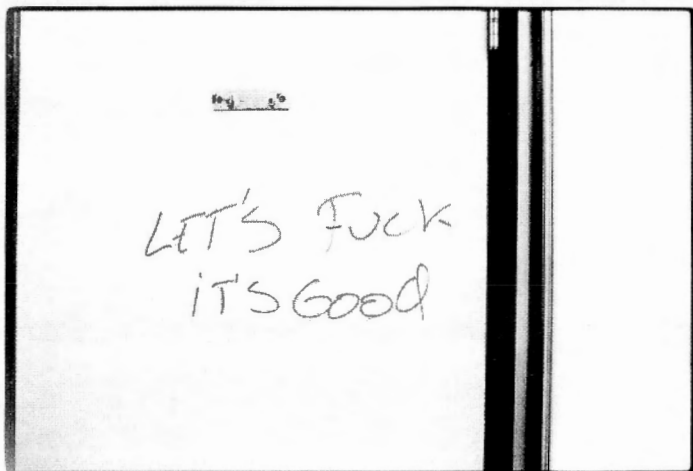

Foto: Kvinnejournalen

Kvinnefronten arbeider for:

- gratis og sikker prevensjon til alle
- gratis prevensjonsrådgiving til alle
- obligatorisk seksualundervisning både i grunnskole og vidaregåande skole
- informasjon om reseptfri nødprevensjon
- at p-piller skal kunna kjøpast uten resepet
- offentlege midlar til tiltak mot uønskte svangerskap
- forskning og utvikling av stadig tryggare prevensjonsmetodar for kvinner og menn
- å reisa ein debatt om depotprevensjon (prevensjonsvaksine), og ta standpunkt.
- å fjerna den offentlege støtta til AAN, og at desse midlane skal gå til offentleg, frivillig rådgjeving
- at kjemisk (medikamentell) abort skal bli tilgjengeleg i Noreg
- rett til sjølvbestemt abort mellom 12. og 18. svangerskapsveke. Vekk med nemdene!
- å reisa ein debatt om kva typar abort som bør vera tilgjengelege i Noreg
- å reisa ein debatt om bruk av ultralyd i svangerskapet
- betre økonomiske forhold for småbarnsfamiliar, også åleineforeldre

Kvinnefronten

Holsts gate 1, 0473 Oslo

Tlf: 22 37 60 54

E-post: kvinnefronten@online.no

Vev: www.kvinnefronten.no